

EPISKOP BAČKI

Vladičanski dvor, Gimnazijska 1, Novi Sad, tel.021/529-437, telefaks: 021/451-830

E-mail: epbacka@Eunet.rs

Episkop bački dr Irinej

Sveto Pričešće – izvor zdravlja ili izvor bolesti?

1. Uvod: jedan Hleb i jedna Čaša

Već dve hiljade godina, od Tajne Večere (Mat. 26, 26 – 28; Mark. 14, 22 – 24; Luk. 22, 19 – 20 i I Kor. 11, 23 – 26) do danas, hrišćani se pričešćuju na isti način – od jednoga Hleba i iz jedne Čaše, kao što stoji u tekstu Liturgije svetog Vasilija Velikog. Na toj činjenici se temelji jedinstvo i jedinstvenost Crkve. Crkva nije ustanova koja prethodno postoji na osnovu dogmatskih i drugih premisa, pa naknadno odlučuje da je potrebno i korisno služiti svetu Evharistiju. Nije tako nego Crkva ustvari postoji kroz Evharistiju ili, još preciznije, kao Evharistija. Prasliku te činjenice nalazimo već u starozavetnoj epohi: „...Svi isto jelo duhovno jedoše i svi isto piće duhovno piše” (I Kor. 10, 3 – 4; sr. IMojs. 16, 35; 17, 6 i VMojs. 8, 3). Novi Zavet je eksplicitan: „...Jedan je hleb (Hleb Pričešća), jedno smo telo mnogi, pošto se svi od jednoga hleba pričešćujemo” (I Kor. 10, 17). Izlažući na drugom mestu istinu o jedinstvu Crkve, sveti apostol Pavle piše: „Jedno telo, jedan Duh..., jedan Gospod, jedna vera, jedno krštenje, jedan Bog i Otac sviju...” (Ef. 4, 4 – 6). Smisao je uvek isti: mi hrišćani jesmo jedno sa Gospodom i među sobom isključivo zato što se pričešćujemo jednim i jedinstvenim Telom Hristovim (napominjemo da se u svim ovim tekstovima pojmovi Hleb i Telo nalaze na prvom mestu, čak pre pojmova Duh Sveti, Gospod i Bog i Otac sviju). Kratko i jasno rečeno, Crkva je Evharistija, a Evharistija je Crkva. Bez Evharistije, odnosno bez svetoga Pričešća, Crkve nema.

Nadobudnim „mladim lavovima” kvazimoderne, ultraliberalne, „naučne” teologije koji svoje tekstove objavljuju mahom na portalu Teologija.net (što mnogi čitaju Teologija? Njet!) uzaludan je svaki njihov pokušaj da revidiraju sveto

Jevanđelje i da svisoka, „naučno”, iskritikuju svete Oce i Učitelje Crkve i prikažu ih bilo kao neznalice bilo kao ljude pogrešnih uverenja u poređenju sa visokonaučnom spremom njih samih, kritičarâ, sudijâ, presuditeljâ i svojevrskih inkvizitora, kojima nije potreban mandat i blagoslov jerarhije da autoritativno, a pre svega „originalno”, izlažu i tumače sadržaj hrišćanske vere.

2. Sveta ložica („kašičica”) – izmišljeni problem

Priča o pričešćivanju iz jedne kašičice kao opasnom, pa i zaraznom, i o pričešćivanju svakog vernika pojedinačno posebnom kašičicom, i to sa jednokratnom upotrebom, kao preporučivom i „bezbednom” potpuno je deplasirana i besmislena. Apsolutno je

nemoguće pričestiti se „od jednoga Hleba i iz jedne Čaše”, a da se pritom izbegne svaki fizički kontakt sa drugim ljudima. To je nemoguće čak i u običnom svakodnevnom životu: svaki proizvod, počevši od običnoga hleba, i svaki predmet, počevši od najobičnije čaše, neminovno prođe kroz mnogo ruku dok ne dospe u naše ruke. Isto tako, ni u kojim uslovima, pa ni u uslovima epidemije i pandemije, nijedno ljudsko biće ne može da živi potpuno izolovano, bez ikakvog dodira i zajednice sa drugim ljudskim bićima, počevši od porodice kao osnovne ćelije društva pa do društva u celini. Sve ovo važi i kad je reč o svetoj Tajni Evharistije i Pričešću na njoj: hleb predloženja koji će postati Hleb života kao Telo Hristovo neko mesi i peče, pre i za vreme Liturgije prolazi kroz ruke čteca ili crkvenjaka, a neposredno pred Pričešće vernih iz svetog Putira se pričešćuju episkop, sveštenici i đakoni, i to pijenjem iz iste Čaše, bez ikakve kašičice, a posle Pričešća vernih sveštenici i đakoni upotrebe sav preostali sadržaj svetoga Pričešća. Sledstveno, koliko je kašičica upotrebljeno ne menja stvar jer se opštenje u istom Pričešću ne može izbeći.

U nekim od pomesnih Pravoslavnih Crkava, pa i u našoj, pojedinci su se dosetili da pričešćuju na „prvobitni” način, pozivajući se na Liturgiju svetog apostola Jakova, tako što će vernici sami uzimati sveti Agnec natopljen Krvlju Hristovom i tako izbeći opasnost od eventualne zaraze (o tempora, o mores!). Prećutkuju, međutim, da njihov način pričešćivanja vernikâ nije ni nalik načinu pričešćivanja u Liturgiji Jakovljevoj, na kojoj se svi pričesnici pričešćuju tako što im liturg daje na ruku česticu svetog Agneca (ne uzimaju ga, dakle, sami), a zatim svi po redu pomalo ispiju iz časnog putira, kao što čine i sveštenici. Drugim rečima, sveštenik pričešćuje njih onako kako episkop pričešćuje njega. Zaboravljaju, naravno, da ni taj njihov – tobože stari, a zapravo potpuno novi – način pričešćivanja, s obzirom na sve sveštenoradnje vezane za Agnec, od proskomidije do njegovog lomljenja ili sećenja na čestice pred samo sveto Pričešće, ne isključuje mogućnost zaraze ukoliko se prihvati teza da je moguće zaraziti se zbog pričešćivanja, vršenog na bilo koji način (jer je, Bože moj, moglo da se desi da sve liturgijske sveštenoradnje vrši neko već inficiran!). Ovo bi bilo smešno da nije tužno.

Reći ću usput da je i negativni odnos prema kašičici (pravilno: svetoj ložici), navodno nepoznatoj Crkvi prvih vekova, ne samo liturgički nego i istorijski neopravdan. U samim počecima svog istorijskog života novozavetna Crkva je imala veoma malo članova. Posle se broj hrišćana postepeno povećavao zahvaljujući sistematskoj misionarskoj aktivnosti i delatnom svedočenju vere od strane samih hrišćana. Zbog toga su među novokrštenima i među onima koji se pričešćuju – a dobro znamo da su se u ranoj Crkvi na svakoj svetoj Liturgiji pričešćivali svi prisutni – većinu činili odrasli ljudi. Imamo, međutim, veoma rana svedočanstva, i to novozavetna, da Crkvi nisu pristupali samo pojedinci već i čitave porodice. Tako u Delima apostolskim čitamo o obraćeniku Korniliju, rimskom oficiru u Kesariji, da je bio „pobožan i bogobožan sa celim domom svojim” (10, 1 – 2), verovatno kao prozelit judaizma, a zatim ga je krstio sveti apostol Petar, besumnje sa „celim domom njegovim” (10, 3 – 48). U produžetku se navodi kako se krstila Lidija iz Tijatire i dom njen (16, 15), kao što se, posle čudesnog oslobođenja apostolâ Pavla i Sile iz tamnice, kaže za tamničara: „I odmah se krsti on i svi njegovi” (16, 33), a na isti način i Krisp, starešina sinagoge, „poverova u Gospoda sa svim domom svojim” (18, 8). Sveti apostol Pavle svedoči da je lično krstio „dom Stefaninov” (I Kor. 1, 16; sr. 16, 15).

Namerno smo podvukli izraze dom, celi dom i svi njegovi da bi svakom bilo jasno da je reč o čitavim porodicama, uključujući, razume se, i decu. Možemo li zamisliti da prve hrišćanske porodice nisu pričešćivale i svoju decu? A da li je to bilo moguće onako kako su se tada prečasnom Krvlju Hristovom pričešćivali odrasli, pijenjem iz zajedničkog putira? Svakako da nije! Stoga mirne duše možemo pretpostaviti da je pričešćivanje odojčadi i dečice vršeno kašičicom, kao i danas, a da je kašičica posle više vekova

uvarena i za odrasle zbog mnoštva pričešnika, što je isključivalo mogućnost prvobitne prakse pričešćivanja svih iz samo jednog putira. Sledstveno, sva naklapanja o ovakvom ili onakvom načinu pričešćivanja hrišćana (jednom kašičicom ili sa više njih, uz prateću dezinfekciju istih i slično) dok traje pandemija koronavirusa samo su dimna zavesa, providan izgovor za stvarni stav i sadržaj poruke samonaznačenih „dušebrižnika”: oni su ustvari protiv Pričešća kao takvog, oni bi ga najradije zabranili. Iako se sami ne pričešćuju, a u većini slučajeva uopšte i nisu vernici, ubiše se od brige za vernike, pa se zato, kao „pravi humanisti”, na silu mešaju u pitanja vere i načina njenog praktikovanja u Crkvi, praveći se da ne znaju da svojom intervencijom ukidaju slobodu i ljudska prava svojih sugrađana mada se inače za ta prava tako gromko zalažu.

Čudnog li fenomena: ateisti bi da propisuju Crkvi šta sme, a šta ne sme, i da sobom zamene vladike i sveštenike! U samoj stvari na delu je najnoviji oblik gonjenja Crkve, nezabeležen u njenoj istoriji, pod maskom brige o ljudima. Svi raniji gonitelji, od Nerona do Hruščova, gonili su hrišćane grubom fizičkom silom – hapšenjima, mučenjima, tamnovanjem, progonstvom, ubijanjem – samo zato što veruju u Hrista. Moderni, „mutirani” gonitelji praktikuju sofisticirane, „hibridne” i „mrežne” metode, bez primene fizičkog nasilja, ali sa primenom nebivalog duhovnog nasilja. Oni – premda po pravilu bezbožnici, u najboljem slučaju deklarativni vernici – pokušavaju da porobe Crkvu, da je iznutra kontrolišu, da njome iznutra upravljaju umesto njene bogoustanovljene zakonite jerarhije. Ali trud im je uzaludan: Crkvu niko ne može okupirati i podjarmiti, ni spolja ni iznutra. Nju, po rečima Samog njenog Osnivača, ni vrata pakla neće nadvladati (Mat. 16, 18). Njihovo je ljudsko – i samo ljudsko – pravo da ne veruju i da se ne pričešćuju, a naše je ljudsko – po nama i bogodarovano – pravo da verujemo i da se pričešćujemo.

Mi duboko verujemo, bez zadržke, da se u svetom Pričešću istinski – realno, a ne metaforički ili simbolički – sjedinjujemo sa Hristom, Gospodom i Spasiteljem našim. Za nas sveto Pričešće, kao vrhunac svenarodnog akta i događaja Evharistije, jeste Telo Hristovo, samim tim Hleb života, i Krv Hristova, samim tim Čaša blagoslova. Iz toga sledi i naša vera da je ono Lek besmrtnosti, kako ga je već početkom 2. veka po Hristu nazvao sveti Ignatije Bogonosac, i da ni u kom slučaju ne može biti izvor ili uzrok bolesti, zaraze i smrti. Ako je Bog sa nama, – a u Liturgiji i Pričešću jeste, – ko će protiv nas? Koga da se bojimo? Zar svakog žaljenja dostojnih hristoboraca i crkvoboraca? Uostalom, mi njih ne mrzimo već se i za njih molimo i želimo im svako dobro na putu dobra. Doduše, istine i iskrenosti radi, moramo priznati da mogućnost zaraze preko svetog Pričešća zastupaju – otvoreno ili implicitno, potpuno ili delimično – i neki teolozi koji sebe smatraju pravoslavnim teozima. Ali njih demantuju neosporne istorijske činjenice koje pokazuju da nisu u pravu i da se, nažalost, polako, ali sigurno, kreću u pravcu liberalnog, čak i ultraliberalnog protestantizma, a neki su, nažalost, u međuvremenu već evoluirali u čistokrvne protestante pravoslavnog porekla.

3. Iskustveni dokazi da sveto Pričešće nikad nije prenosilac zaraze

Nezavisno od koronavirusa, u svakom vremenu, niko ne zna ko je među pričešnicima zdrav, a ko i od čega bolestan. Po logici već spomenutih samozvanih „dušebrižnika” trebalo bi da se svaki sveštenik već na početku svoga službovanja razboli od neke prenosive ili zarazne bolesti i umre budući da posle Pričešća svih, zdravih i bolesnih, on upotrebi sav ostatak svetoga Pričešća. Ipak, svi znamo koliko među sveštenicima ima devedesetogodišnjakâ i stogodišnjakâ (primer: pisac ovih redaka je poznavao svetogorskog monaha koji je u sto sedmoj godini života koračao kao mladić). Jedan od najdugovečnijih ljudi u poznatoj nam istoriji bio je izvesni aleksandrijski patrijarh koji je

prekoračio i starozavetni „biblijski prosek“ od sto dvadeset godina. A šta tek reći o sveštenoslužiteljima koji čitav svoj „radni vek“ prožive služeći u bolnicama, najčešće sa raznim teškim, pa i neizlečivim bolesnicima, pričešćujući se iz istog svetog Putira i pre i posle njih? Kao primer navodimo svetog Porfirija Kavsohalivita, našeg nešto starijeg savremenika, koji je decenijama služio u atinskoj Poliklinici. Valja spomenuti i sveštenike iz nešto dalje prošlosti koji su pričešćivali bolesne od tuberkuloze, tada neizlečive i smrtonosne bolesti, i posle tuberkuloznih samrtnika upotrebljavali do kraja Pričešće kojim su ih prethodno pričestili – i ništa im nije bilo (primer: otac Venedikt Petrakis u Grčkoj, preminuo 1961. godine). Ne smemo prećutati ni sveta imena novijih ruskih podvižnika ovoga kova, kao što su sveti Jovan Kronštatski (s kraja devetnaestog i početka dvadesetog veka) i sveti Luka (Vojno- -Jasenjecki), arhiepiskop simferopoljski, po struci lekar, jedan od najuglednijih u sovjetskoj Rusiji, kojega su jednom direktno iz logora u Sibiru doveli u Moskvu da operiše nekog sovjetskog glavešinu, a on je to prihvatio samo pod uslovom da u operacionoj sali bude ikona i pred njom upaljeno kandilo dok on operiše pacijenta.

U starije doba, doba pozne antike i srednjeg veka, Evropom je harala kuga, „crna smrt“ koja je progutala više od sto miliona ljudi samo u Evropi. Čak ni u novije doba opasnost od kuge nije nestala. Poznat je događaj iz 1830. godine kada se kuga pojavila u Moskvi i kada je tadašnji mitropolit moskovski, sveti Filaret (Drozdov), odbio poziv cara Nikolaja I Romanova da napusti Moskvu i pređe na sigurno, u Petrograd, posle čega je i car pohitao u Moskvu da bi, zajedno sa mitropolitom, rame uz rame, prošao kroz masu obolelih sa krstovima, ikonama i crkvenim barjacima, uz pojanje i kopljenje bolesnikâ osvećenom vodom. Treba li posebno naglašavati da se ni mitropolit ni car nisu zarazili? Šta tek reći o španskoj groznici ili španskom gripu s kraja Prvog svetskog rata, pandemiji koja je od 1917. do 1920. godine odnela oko pedeset miliona ljudskih života? I nedavno, u našem, 21. veku, bilo je široko rasprostranjenih epidemija, na svu sreću manje smrtonosnih.

Koristimo, međutim, priliku da naglasimo da su i u Vizantiji, i u carskoj Rusiji, i u Srbiji, i u drugim zemljama pravoslavne tradicije, kao i na hrišćanskom Zapadu, obavezno vršene crkvene litije i molepstvija za vreme trajanja „pomora“, kako su nazivane teške epidemije i pandemije, dok su se tadašnji lekari, baš kao i sadašnji, svim silama borili za život i ozdravljenje svih pogođenih zarazom, u skladu, naravno, sa onovremenim saznanjima medicinske nauke. Postupalo se tačno po Jevanđelju, po Hristu: i molitva i medicina („i ovo činiti i ono ne izostavljati“: Mat. 23, 23). I danas verujući lekari – a nije ih malo, ni u svetu ni kod nas – imaju običaj da kažu: „Za pacijenta smo učinili sve što smo mogli; od sada – on je u Božjim rukama“. Ovo pišemo sa svešću o tome da će se svi stručnjaci za sve – Crkvu, državu, nauku, politiku... – na svojim „društvenim mrežama“ podsmevati onima koje nazivaju „zaostalim i zatucanim popovima“ uopšte, a piscu ovih redaka posebno, što njemu ni najmanje ne smeta (naprotiv, njihovu pohvalu bi doživeo kao pokudu). Da ne bude nesporazuma: naš akcenat nije na tome da sveštena lica nisu umirala od kuge, kolere, španske groznice, SARS-a i drugih zaraznih bolesti – jesu umirala – nego na tome da nisu umirala zato što su se pričešćivala iz iste Čaše i na isti način kao i tada neizlečivi bolesnici. Ni ti bolesnici nisu umirali, po našem najdubljem uverenju, zbog svetoga Pričešća nego zbog drugih uzroka i uzročnika. Strašni takmac kuge tokom vekova bila je, sve do nedavno, i guba ili lepra. Ona je, možda, bila još užasnija jer je ubijala sporije, ali je, zauzvrat, svojim žrtvama potpuno uništavala život iole nalik na život čoveka kao bogolikog bića.

Navešćemo jedan potresan primer iz bliske prošlosti. U

Grčkoj, južno od Krita, postoji ostrvce Spinalonga. Ono je od 1905. do 1957. bilo mesto očaja i smrti: bilo je to mesto na kojem su sami, izolovani, izopšteni i napušteni, živeli gubavci. Logor za gubavce je raspušten tek pošto je bolest postala izlečiva. Engleskinja Viktorija Hislop je o tom mestu tuge i užasa napisala divnu knjigu pod naslovom „Ostrvo”, a ljudi su ga nazivali i „ostrvom živih mrtvaca” ili „ostrvom smrti”. Godine 1947. se na ostrvu pojavio strogi asket i čovek neprestane molitve, sveštenomonah Hrisant Kaculojanakis, i u oronuloj crkvi služio Liturgiju. Od gubavaca niko nije ni privirio u crkvu, a mnogi su dovikivali pogrdne i svetogrdne reči. Kad, gle čuda, kroz nekoliko dana on se opet pojavio i opet služio. Tada mu prilazi jedan gubavac i kaže: „Ako se danas zajedno pričestimo, dolaziću u crkvu”. „Dogovoreno”, odgovara starac. Pričestivši gubavca, on upotrebi, kao i uvek, sve što je ostalo od svetog Pričešća. Kad je došao sledeći put, njegovi tragični „parohijani” su očekivali da će ga ugledati onakvim kakvi su bili oni. Ali on je i dalje bio zdrav i bodar. Od tada su svi gubavci Spinalonge dolazili na službu Božju i svi se pričješćivali, a otac Hrisant je po propisu upotrebljavao sveto Pričešće posle gubavaca, iz istog putira. I tako punih deset godina! Za celo to vreme nikada se ni od čega nije razboleo iako mu je imunitet sigurno bio nikakav (nikad u životu nije okusio meso, a tokom posta je jednom dnevno jeo malo neke trave i pio malo čaja). Kada su 1957. gubavci otišli, on je ostao sâm još dve godine (po nekima i više) kako bi održavao grobove umrlih i molio se za pokoj njihovih duša. Upokojio se na rodnom Kritu u 82. godini života.

Primerâ bismo mogli da navedemo koliko hoćete, ali ograničićemo se samo još na dvatri. Prvi među njima su sveti Vladika Nikolaj i sveti ava Justin. Ovaj poslednji je nekih trideset godina svakodnevno služio svetu Liturgiju u manastiru Čelijama kod Valjeva, svaki put upotrebljavajući sveto Pričešće posle svih pričješćenih, a svi znamo koliku je starost doživeo. Greh bi bio da ne pomenemo i druge ispovednike i podvižnike Pravoslavlja našega vremena – svetoga vladiku Varnavu (Nastića), blaženopočivšeg patrijarha Pavla, starca Tadeja iz Vitovnice (preminulog u Bačkoj) i druge, znane i neznane.

Po pravilu izbegavamo da po imenu spominjemo domaće još žive savremenike, ali ovog puta ćemo učiniti izuzetak. Kao olakšavajuću okolnost navodimo to da smo tražili odobrenje od svoga starijeg brata i sabrata, živog, hvala Bogu, zdravog i krepkog, da ga spomenemo u ovom osvrtu, i da smo odobrenje i blagoslov dobili. Reč je o mitropolitu crnogorsko-primorskom Amfilohiju. Od svoje mladosti, dok je bio arhimandrit u Atini, pa u zrelim godinama, dok je bio episkop u Banatu, i danas, u poodmaklim godinama, kao mitropolit Crne Gore, Brdâ i Primorja, vladika Amfilohije uvek lično pričješćuje sav prisutni narod kada služi svetu Liturgiju, bez obzira na često veliki broj pričesnika. Kada i poslednjega pričesti, on odmah, pred svima, opet uzima kašičicu i njome ponovo uzima Pričešće, da neka sveta čestica ili koja kap ne bi slučajno pala na pod, dakle iz predostrožnosti, zbog moguće nepažnje ili nespretnosti nekog od pričesnikâ. Pitamo: da li se zbog takve prakse ikad razboleo ili je to jedan od razloga što je uvek bio – i, hvala Bogu, do danas ostao – zdrav i krepak čovek?

Evo još jednog svedočanstva iz naših dana! Arhimandrit Simeon (Anastasijadis), takođe naš savremenik, sveštenik pri bolnici „Sveti Pavle” u Solunu tokom deset punih godina, piše na početku svoga kazivanja: „Kad me pozovu da pričestim nekog bolesnika u bolničkoj sobi ili čak i u odeljenju za intenzivnu negu nemoguće je da znam od čega on boluje. Moja je obaveza da ga pričestim...” Zatim navodi tri slučaja. Prvi slučaj: treba da pričesti mladića čija je usna duplja bila sva u ranama. Bolesnik ga zamoli: „Oče, ako je moguće, pričestite me kašičicom koja će samo sada biti upotrebljena!” Na uveravanje oca Simeona da ne treba da se plaši nikakve zaraze, mladić mu odgovara: „Oče, ja ovo tražim radi vas jer je moja bolest ozbiljna, a prenosi se”. Na to mu otac Simeon objasni

da se ne brine jer za sveštenika koji pričešćuje bolesnika nema opasnosti od zaraze. Mladić se tada prekrsti, primi sveto Pričešće, a otac Simeon upotrebi ostatak, iz istog putira i istom kašičicom. Drugi slučaj: jedan težak bolesnik, uz to dementan, ispljune sveto Pričešće. Otac Simeon je učinio jedino što je bilo moguće i ispravno: sâm je odmah upotrebio to Pričešće. Treći slučaj: pozivaju ga da pričesti samrtnika, a jedan od lekara mu prilazi i šapatom kaže: „Oče, on ima sidu.” Otac Simeon se samo prekrsti, pričesti bolesnika i upotrebi ostatak Pričešća, kao i uvek. U produžetku se poziva i na sveštenike i na lekare kao svedoke da je mnogim bolesnicima, čak i onim najtežim, bilo bolje posle svetoga Pričešća, a da su neki, čak i oni sa neizlečivom bolešću, na čudesan način ozdravljali. Ponekad, kad bi bolesnik bio u komi ili u takvom stanju da ne može da se pričesti, on bi ga krstoobrazno blagoslovio svetim putirom i bivalo bi mu lakše, a poneki bi počinjao i da se ubrzano oporavlja. „To sam, naglašava, gledao svojim očima i pred mnogim svedocima”. Za sve to, kao i za svoje dobro zdravlje, on pruža kratko, jednostavno, ali i bogoslovski savršeno objašnjenje: „...U svetom Pričešću mi ne koristimo kašičicu već svetu ložicu, a ne koristimo ni čašu već sveti Putir, svetu Čašu”. Svoju duhovnu zrelost pokazuje ovaj časni sveštenoslužitelj i time što ne osuđuje one koji se boje da se bolesti prenose i pričešćivanjem. „Ja ih apsolutno razumem jer oni ne veruju i opravdam ih jer sveto Pričešće jeste stvar vere, a ne pitanje naučnog eksperimenta.”

Isto ovakvo svedočenje nalazimo kod oca Stefana Dalijanisa, koji već četrdeset i osam godina služi kao bolnički sveštenik u bolnici za zarazne bolesti u Zapadnoj Atici, u mestu Egáleo (danas predgrađu Atine). Treba li naglašavati da je ovaj savesni sveštenik do ovoga časa ne samo živ nego i zdrav, čio i krepak?

Posebno je dirljivo i svedočenje vladike Makarija (Tiliridisa), mitropolita Najrobija i egzarha Kenije, od 11. maja ove godine, teologa poznatog i priznatog u čitavoj pravoslavnoj i hrišćanskoj vasseljeni, koji već četrdeset i tri godine dela kao misionar u crnoj Africi. Za celo to vreme nikada se nije desilo da se svetim Pričešćem prenese bilo kakav virus iako u Africi vladaju mnogobrojne boleštine, često smrtonosne, a sveta Liturgija se služi u okolnostima nezamislivim u Evropi – u nekoj improvizovanoj kući ili kolibi, bez osnovnih higijenskih uslova, ili prosto pod nekim drvetom – tako da u sveti putir znaju da upadnu i razni insekti, a o mikrobima ne treba trošiti reči. Novoobraćeni pravoslavni hrišćani iz raznih plemena pokazuju živu veru prvih hrišćana i svi ili gotovo svi se pričešćuju na svakoj Liturgiji. „Ja sam se u Africi još kao mirjanin uvek pričešćivao poslednji, posle bolesnikâ, i nikad mi se, hvala Bogu, ništa nije desilo. Kasnije, postavši episkop, bezbroj puta sam upotrebio sveto Pričešće posle svih. U svetom putiru je Hristos...”, kaže ovaj Božji čovek i dodaje da osporavanje živonosnog i spasonosnog karaktera svetog Pričešća predstavlja drskost (ivris, hibris) i hulu na Boga (vlasfimia, blasfemija), kao i nepravdu prema istoriji Crkve.

Ne možemo, a da ne spomenemo još jedan skorašnji događaj koji potvrđuje istu svetu istinu Pravoslavne Crkve. Pimen, devedesetogodišnji arhiepiskop grada Sučeava u Moldaviji (Rumunija), bio je pozitivan na testu za koronu. U zvaničnom saopštenju manastira Svetog novomučenika Jovana

Trapezuntskog, u kome vladika Pimen boravi, navodi se da je on služio na Vaskrs i na Vaskršnji ponedeljak. Pošto se nije osećao dobro od početka Velike nedelje, smešten je u bolnicu na Vaskršnji ponedeljak. Posle lavine medijskih optužbi zbog tog događaja stigli su laboratorijski rezultati testova svih manastirskih otaca, kao i laika zaposlenih u manastiru. Od svih njih pozitivan je bio rezultat samog jednog đakona, koji se jedini nije pričestio iz zajedničkog putira koji je držao vladika! Taj đakon je, naime, na Liturgiji imao poslušanje crkvenjaka. Osim svih monaha testirano je i dvadeset pet sveštenika

Arhiepiškopije koji su bili u kontaktu sa vladikom i nijedan od njih nema virus! "Tako je Bog odredio zbog svih onih mlakih u veri koji ne žele da shvate da je sveto Pričešće sveta Krv i Telo Hristovo, izvor života i blagodati", navodi se u zvaničnom saopštenju manastira. Istinu da je sveto Pričešće izvor obostranoga zdravlja, duševnog i telesnog, a nikako izvor bolesti, mogu da potvrde svaki đakon i svaki sveštenik bez izuzetka budući da, kao što smo već naglasili, oni posle svih, iz istog putira i istom ložicom (kašičicom), upotrebljavaju sav ostatak svetog Pričešća.

Iskustvo sveštenoslužitelja nije, naravno, drukčije od iskustva bilo kog vernika. „...Crkva veruje da verni, postavši pričešćem jedno telo sa Hristom, i došavši tako u dodir sa Njegovim božanskim energijama, ne samo da ne mogu da se zaraze preko svetog Pričešća nego da je ono izvor života i zdravlja“, pisao je u svoje vreme blaženopočivši patrijarh Pavle u članku „Da li treba brisati kašičicu posle pričešća svakog vernika?“, na šta on odgovara da ne treba. Pritom se poziva na svedočenje svetog Jovana Kronštatskog, izuzetnog liturga, čudotvorca i iscelitelja, koje glasi: „Koliko sam puta imao prilike da vidim bolesnike istopljene kao vosak od bolesti, potpuno malaksale, umiruće, a koji su se posle pričešća božanskim Tajnama, po svojoj srdačnoj želji ili po mojoj preporuci, na čudesan način brzo oporavljali“.

Patrijarh Pavle, koji sigurno nije bogoslovstvovao spekulativno, čisto „akademski“, nego blagodatno- -podvižnički, ozarenjem i prosvetljenjem od Duha Svetoga, kao istorijsko obrazloženje svoga stava po ovom pitanju navodi iskaz Jovana Bute, urednika lista Pravoslavlje u Karlovačkoj mitropoliji: „Ja se ne bojim infekcije u pričešću, a nisam još čuo da je ijedan sveštenik bio zaražen tim putem“ (podvlačenje potpisnika ovog teksta). Na naše tvrđenje da se za dve hiljade godina hrišćanstva nikad niko nije zarazio svetim Pričešćem – jer da jeste, to bi neprijateljima hrišćanstva bio „krunski dokaz“ protiv njega! – sa jedne adrese, formalno bogoslovske, a realno necrkvene, ako ne i anticrkvene, usledilo je pitanje: koja stručna i naučna analiza dokazuje da se stvarno nikad i niko nije zarazio pričešćujući se? Na to svetogrдно pitanje odgovaramo kontrapitanjem: a koja, kada i kako dokazuje suprotno? Nije suviše da ponovimo: bilo je, ima i biće sveštenoslužitelja koji su umrli zbog zaraze ili neizlečivih bolesti (kardiovaskularnih, kancerogenih, dijabetičarskih i drugih), ali ne usled služenja Liturgije i pričešćivanja nego iz istih razloga iz kojih umiru i drugi ljudi, pogođeni istim ili sličnim boleštinama.

4. Bogoslovsko utemeljenje crkvenog iskustva

Istovremeno, kao bogoslovsko utemeljenje svoga stava, patrijarh Pavle navodi Hristovo i novozavetno učenje o Hristu kao Hlebu nebeskom, od kojega čovek, jedući ga, živi večno (vidi Jov. 6, 58), a u produžetku se poziva na tri više nego rečita svetootačka tumačenja:

1. Onaj ko se dostojno pričešćuje Telom i Krvlju Hrista Životodavca postaje sutesnik i jednokrvan sa Njim (sv. Kiril Jerusalimski);
2. „malo kvasca sve telo prema sebi upodobi: tako obesmrćeno Bogom Telo Gospodnje, budući u nama, sve pretvara i menja prema sebi“ (sv. Grigorije Niski) i
3. Crkva, pričešćujući se Telom i Krvlju Hristovom, „ne pretvara njih u ljudsko telo, kao što biva sa kojom bilo drugom hranom, nego se ona (Crkva) pretvara u njih, pošto jače nadvladauje; kao što gvožđe, stavljeno u oganj, i sâmo postaje oganj i ne pretvara oganj u gvožđe, i kao što usijano gvožđe ne vidimo kao gvožđe nego prosto kao oganj, pošto se osobine gvožđa trenutno gube zbog ognja, tako i Hristova Crkva, kad bi je ko

mogao videti onda kada se sjedini s Njim i pričesti se Njegovim Telom, ne bi video ništa drugo nego samo Gospodnje Telo” (blaženi Nikola Kavasila).

U istom duhu bogoslovstvuje i ugledni grčki sveštenik i teolog, dr Nikola Ludovikos. I on se, naravno, poziva na svete Oce Crkve. Najpre navodi klasično mesto iz Poslanice Efescima svetog Ignatija Bogonosca na kojem se, po prvi put u bogoslovskoj književnosti, upotrebljava „medicinski” termin za sveto Pričešće, Lek besmrtnosti, Lek darovan nama ljudima, po svetom Ignatiju, „da ne umremo nego da živimo u Bogu kroz Isusa Hrista”. Istovremeno se i Ludovikos poziva na Nikolu Kavasilu, po čijim rečima Hristos u svetoj Evharistiji, preko svetog Pričešća, postaje za čoveka sve: „...On je i Svetlost i disanje, on sazda je oko da Ga ljudi mogu videti, prosvetljuje ih opet Sobom, daje im se da Ga vide; On je i Hranitelj i hrana, On je Hleb i daje hleb života, On je i to što se daje...” Dodaje i jednu divnu pesmu na ovu temu iz Himni božanskoj ljubavi svetog Simeona Novog Bogoslova:

„Telo Tvoje prečisto, božansko, celo blista ognjem Božanstva Tvoga, neiskazivo pomešano, sjedinjeno, koje mi daruj, Bože moj, a ovo nečisto i truležno telo, sa Tvojim svečistim Telom sjedinjeno, i krv moja, pomešana s Krvlju Tvojom, sjedini se, znam, i sa Božanstvom Tvojim i postadoh Tvoje najčistije Telo, svetli i istinski sveti deo, deo preoblistan, prozračan i sjajan.”

S obzirom na to da se svetim Pričešćem ostvaruje jedinstvo Hrista i Njegovih vernika koje, po Kavasili, prevazilazi svako ovozemaljsko jedinstvo, profesor Ludovikos s punim pravom zaključuje da „časni Darovi, čak i ako pretrpe spoljašnje propadanje (kao, naprimer, buđ) ili ako se nehotice (ili i, hipotetički, zlonamerno) pomešaju sa virusima i mikrobima, postojeća blagodat ne dozvoljava da oni budu štetni za zdravlje vernoga” kao pričasnika oboženog Tela Hristovog, što nije drugo do Carstvo Božje.

Slično se o svetom Pričešću izražava i prepodobni Porfirije Kavskalivit: „Prirodno bi bilo da i služitelj i vernik umru živeći tako blizu Tajne, tako blizu Sunca. Ali mnogomilostivi Bog blagovolji i, čuj sad ovu strašnu stvar, već obitava u našoj ništavnosti” (tu se sveti Starac zaplakao, po svedočenju počivšeg dr Georgija Papazahosa, profesora kardiologije na atinskom univerzitetu, njegovog ličnog lekara). Po svetom Porfiriju, odlazeći sa svete Liturgije, odlaziš kao hristonosac.

Ovde bismo mogli navesti još mnogo izjava svetogorskih monaha, naših savremenika, kojima oni ispovedaju veru u sveto Pričešće kao Lek besmrtnosti, ali je više nego dovoljno ako navedemo osnovne poruke zvaničnog saopštenja Sveštene opštine Svete Gore Atonske, njenog najvišeg duhovnog i upravnog organa, od 13. maja tekuće godine: „Sveto Pričešće predstavlja izvor osvećenja, spasenja, svetlosti i učešća u životu Gospodnjem. Ono ni u kom slučaju ne može biti uzrok prenošenja zaraznih bolesti ili ikakvog drugog zla. To svedoči vekovno iskustvo, to je saznanje i učenje naše Crkve, u to nepokolebivo verujemo kao hrišćani i njeni verni članovi. Crkva je bila i ostala davalac večnih dobara, Tela Hristovog i Krvi Njegove, preko kojih možemo da se sjedinimo sa Raspetim i Vaskrsim Hristom, pobeđujući smrt.” U nastavku svog saopštenja Sveštena opština ističe i etičku, pravnu i civilizacijsku dimenziju današnje političko-medijske kampanje protiv svetog Pričešća: „... Sadašnju pandemiju i borbu protiv nje ne treba povezivati sa mogućnošću učestvovanja vernikâ u svetim Tajnama Pravoslavne Crkve da kao rezultat ne bismo dobili ograničavanje verske slobode i hrišćanskog bogoslužnja.”

U istom duhu Sveti Sinod Grčke (Jeladske) Crkve zvanično izjavljuje u svojoj okružnoj poslanici kliru i narodu od 10. aprila ove godine: „Privremeno obustavljanje naših bogoslužbenih sabranja ni u kom slučaju ne znači da prihvatamo gledišta onih koji tvrde da se prenošenje koronavirusa ostvaruje i preko svete Tajne Evharistije. Sveta

Evharistija za verne predstavlja izvor Života i Lek besmrtnosti. Onaj ko se pričešćuje Telom i Krvlju Hristovom dobija preizobilni život, a ne smrt.” Zatim dodaje: „Niko se, uostalom, nije razboleo usled svog učešća u svetoj Tajni Evharistije... Oni koji su izvan života Crkve ne mogu, naravno, da razumeju ovakvu našu veru jer su lišeni iskustva svetoga Pričešća...” Istovetan stav zastupa i Sveti Sinod Srpske Pravoslavne Crkve. „Poštujući značaj i dostignuća medicine, koje smatra velikim Božjim darom i velikim ljudskim podvigom, ona svojim vernicima nudi i jedinstveni Lek besmrtnosti, sveto Pričešće...” (saopštenje za javnost od 16. marta tekuće godine). „Nerazumno je i krajnje zlonamerno očekivanje onih koji niti dolaze u crkvu niti se pričešćuju da će sama Crkva uskratiti svojim vernicima ono što je za nju i za njih najvažnije i najsvetije – sveto Pričešće” (saopštenje za javnost od 23. marta tekuće godine). „Crkva neće prekidati služenje svete Liturgije niti prestati da pričešćuje vernike jer je to stvar oko koje se ne može raspravljati: ona predstavlja osnovu naše vere u Boga Živoga. (...) Rizik nije sveto Pričešće (naprotiv, njega primamo, pored ostalog, i na isceljenje duše i tela) već realno prisutna opasnost od virusa, nezavisno od Pričešća, zbog njegove ekspanzije na svakom koraku...” (saopštenje za javnost od 28. marta tekuće godine).

Na istom je tragu i Eparhija (ili Mitropolija) crnogorsko-primorska: „...Pričešćuje se Tijelom i Krvlju Gospoda i Boga i Spasa našeg Isusa Hrista za isceljenje od svih virusa, zdravlje i spasenje duše i tijela i zadobijanje vječnog života. (...) Kad je u pitanju odgovoran odnos prema bližnjima, a u pogledu prijeteće zaraze, mi smo svjesni da ima očekivanih i prirodnih razlika između vjerujućih ljudi i onih koji u crkvenom obredu ne vide ništa suštinski važno. Prvima je liturgijsko sabranje, uz obavezno učešće krštenih ljudi u njemu, – izvor snage i hrabrosti pred iskušenjima, a drugima je to tek – povećani izvor moguće zaraze(!?). Iako nam vjekovno iskustvo govori da su liturgijski skupovi sa pričešćem vjernikâ uvijek donosili novu narodnu snagu, jačali ljubav i strpljivost, a nikada nikoga nijesu zarazili (kako u jeku nekadašnje kuge, kolere, groznice, tako i u vrijeme nama savremenih virusa), – u dijelu javnosti, kao i u vrhu vladajućih struktura, preovlađuje strah od onog što se nikada nije desilo. (...) Prema preciznim uputstvima i savjetima blaženopočivšeg patrijarha srpskog Pavla, koje je dao na osnovu učenja svetih Otaca i crkvenog Predanja, niti je kad bilo, niti se može zbiti, da se vjerujući i kršteni čovjek zarazi preko svetog putira i pričasne kašike. Razumijemo da je to necrkvenim ljudima strano i daleko, ali upravo zbog toga Crkva nikada nikoga nije ni primoravala ni pozivala da, mimo svoje savjesti i slobode, učestvuje u ovakvom bogosluženju. A ko je dolazio slobodno i po vjeri – na tom se mjestu ne bi zarazio nego bi se duhovno ukrijepio. (...) Crkvena sabranja vjerujućih ljudi mogu samo doprinijeti sveopštem zdravlju i otpornosti, te ona ni pod kakvim vidom, ni u jednom svom segmenetu, nijesu mogla biti izvori ni prenosioci zaraze” (saopštenje za javnost od 23. marta tekuće godine).

I druge naše eparhije oglašavale su se na sličan način. Neka nam to ne bude upisano u greh neskromnosti, ali navešćemo i analogni odlomak iz saopštenja Eparhije bačke od 22. marta tekuće godine: „Vernima posebno naglašavamo da je sveto Pričešće ostvarenje iste one zajednice sa Gospodom koja nas u ponoći čeka u Carstvu nebeskom i da je Hristos zaista istinski i konačni Lekar duša i tela naših, te da Telo i Krv Gospodnja nikako ne mogu biti uzrok bilo kakve bolesti niti prenosilac zaraze, ali i da sveto Pričešće, istovremeno, ne predstavlja magijsku zaštitu od virusâ i zaraznih bolesti koji nam prete sa drugih strana, – izvan svetog Putira, – prilikom dolaska u crkvu, ili povratka svojim domovima, ili boravka u zaraženim sredinama.”

Na isti način zvuče i pojedinačne ili zajedničke izjave i poruke pojedinih naših arhijereja. Na prvom mestu upućujemo na poruku Mitropolita crnogorsko-primorskog g. Amfilohija i Episkopa budimljansko-niškičkog g. Joanikija od 21. marta tekuće godine, u kojoj, pored ostalog, čitamo i ovo: „Crkva Hristova svoja bogosluženja nije obustavljala

ni u daleko težim uslovima srednjevjekovne kuge, raznih kolera i groznica, pa ni skorašnjih epidemija s kraja 20. i početka 21. vijeka. I nikada, u tim okolnostima, nije se desilo da se kroz crkvene skupove ili u vezi sa njima prenosi ijedna od zaraznih bolesti." Opet možda ne sasvim prilično, navešćemo i svoj odgovor na pitanje Jelene Tasić, novinarka lista Danas, od 27. marta tekuće godine, u kojem tvrdimo: „Zaraza se dobija na razne načine, naročito kada se ne poštuju instrukcije države i medicinske struke, a to pogađa i sveštena lica. Od Pričešća se za dve hiljade godina nikad niko nije zarazio, pa ni sveštenici koji su pričešćivali gubavce, tuberkulozne i druge obolele od tada neizlečivih zaraznih bolesti. Ako je problem u bogoslužju i pričešćivanju, kako to da bivaju zaraženi oni koji nikad u crkvu i ne ulaze, akamoli da se pričešćuju?" U istom intervjuu izjavljujemo da „lišavanje hrišćana potrebe pričešćivanja, u hramu ili domu, jeste opcija koja se u Crkvi ne razmatra ni kao teoretska mogućnost". U produžetku intervjuja dodajemo: „Sinod ne raspolaže preciznim podacima iz raznih eparhija naše Crkve, ali neprekidno, službenim aktima i javnim saopštenjima, apeluje na sve da situaciju shvate krajnje ozbiljno i da se pridržavaju obavezujućih preporuka lekarâ, junakâ našeg doba, i odluka državnih vlasti, kako naših tako i drugih gde žive naša Crkva i naš narod, pritom ne praveći trule kompromise kada je u pitanju bogoslužbeni život Crkve, a pre svega ljudsko i ustavno pravo svih građana koji to žele da se pričešćuju, pri čemu se, ukoliko smo svi odgovorni i kao vernici i kao građani, može i ovo činiti i ono ne izostavljati, po rečima Hristovim (Luk, 11, 42)."

Isto ili slično, ali uvek jednoznačno, pišu i naši provereni teolozi. Tako profesor dr Zdravko Peno, u tekstu pod izazovnim naslovom „Tajna Pričešća i bolest virusomanije”, objavljenom na portalu Vidovdan 13. aprila tekuće godine, piše: „Obična hrana postaje naše telo, a pričešćujući se čovek postaje ono što jede – Telo Hristovo. Reč je, dakle, o dva potpuno drugačija metabolizma: potrošačkom i evharistijskom. Zato je krajnje bezbožno poistovećivati ih jer se time vera u Tajnu Evharistije obesvećuje, kao što sebe obesvećuje onaj ko veru ograđuje sumnjom da se može zaraziti svetim Pričešćem."

Ako bismo nastavili sa navođenjem ovakvih tekstova iz svetootačke literature, zvaničnih odluka i saopštenja pomesnih Pravoslavnih Crkava, u tom broju i naše, kao i studijâ i raspravâ autentično pravoslavnih savremenih teologa i duhovnika, ovaj naš skromni spis – zamišljen kao osvrt na diskusiju današnjih pravoslavnih i „novopravoslavnih” (ne kažemo, kao neki, „NATO-pravoslavnih”) teologa o pričešćivanju pod uslovima epidemije ili čak pandemije virusa kovid-19, ionako već preopširan za moderne spisateljske i čitalačke standarde – pretvorio bi se u višetomni zbornik. Stoga odustajemo od daljeg navođenja vrednih i značajnih iskaza stranih i domaćih autora koji su se oglasili na ovu temu.

5. Sveto Pričešće – istorijska i eshatološka realnost

Sledstveno, sveto Pričešće nije „ritualno konzumiranje hrane i pića” (kako su se, prvi u istoriji, izvoleli izraziti visoki dužnostnici vladajućeg režima u Crnoj Gori) nego „najveća svetinja koju mi primamo”, kako piše sveti, bogonadahnuti i izrazito evharistijski teolog, ava Justin Popović. Drukčije ne može ni biti jer je prvu Evharistiju služio i prvo Pričešće prisutnima (u konkretnom slučaju Svojim apostolima) dao Sâm večni Osnivač i Prvosveštenik Crkve, Bogočovek Isus Hristos. Evo istorijskog svedočenja o tome: „I dok su jeli, uze Isus hleb i blagoslovivši prelomi ga, i davaše učenicima, i reče: Uzmite, jedite; ovo je telo moje, pa uze čašu i zablagodarivši dade im govoreći: Pijte iz nje svi; jer ovo je krv moja Novoga Zaveta koja se izliva za mnoge na otpuštenje grehova” (Mat. 26, 26 – 28; sr. Mark. 14, 22 – 24; Luk. 22, 19 – 20 i IKor. 11, 23 – 26). Svojevrsan i potpuno umesan komentar na ovo svedočenje daje sveti apostol Pavle u obliku dvaju retorskih

pitanja koja su samim tim i potvrđan odgovor na njih: „Čaša blagoslova koju blagosiljamo nije li zajednica krvi Hristove? Hleb koji lomimo nije li zajednica tela Hristova?“ (IKor. 10, 16). Od te prve svete Evharistije i prvog svetog Pričešća na Tajnoj Večeri Hristovoj pa sve do danas – a tako će biti i do kraja istorije i u životu „budućega veka“ – služi se sveta Liturgija i na njoj se hrišćani pričešćuju Telom i Krvlju Hristovom, s tim što će se u budućem „nezalaznom danu“ Carstva Božjeg pričešćivati još prisnije, još potpunije, u što nas uverava jedno od liturgijskih blagodarenja posle svetog Pričešća. Kad bi Crkva prestala da služi Liturgiju, čiji je smisao i vrhunac sveto Pričešće, prestala bi i da postoji, a to nikako nije moguće.

Pojavili su se, međutim, „novopravoslavni“, „liberalni“, „moderni“ teolozi – teolozi jesu ukoliko se bave pitanjem Boga, ali nisu osobito pravoslavni, a u ekstremnim slučajevima su protestanti pravoslavnog porekla – koji osporavaju učenje svetog Ignatija Bogonosca o svetom Pričešću kao Leku besmrtnosti i zastupaju tezu da sveto Pričešće nije „medikament za privremeno izliječenje“ ovde i sada nego, pre svega (ili nezavisno od svega?), „Zalog za vaskrsenje i konačno potpuno iscjeljenje“, čemu nas poučava ili, može biti, podučava jedan prota iz „svetosavske Hercegovine“, besumnje cum permissu superiorum (uz dozvolu svojih pretpostavljenih). Po njemu, Pričešće ne treba da doživljavamo „kao neki lijek za naše tjelesne bolesti, jer ono to, prije svega, nije!“ I dalje: „Ono nije nikakav melem, u smislu da iscjeljuje naše bolesti“.

Isceliteljska moć Pričešća je, po ovom autoru i po drugim „novopravoslavnim“ autorima, fikcija u realnom istorijskom kontekstu i predstavlja samo izraz naše nade na njegovu buduću eshatološku isceliteljsku moć budući da je ono „zalog“ i „početak“ budućeg života. Ovde se zapravo zastupa teza o nepostojanju veze između istorije i eshatologije. Odsustvuje iskustvo i učenje Crkve o eshatološkom karakteru istorije, po kojem i doba Hristovog ovozemaljskog života predstavlja „poslednje dane“, i o prožimanju istorije i eshatologije već ovde i sada tako da je jedan te isti Hristos već došao, u svakom trenutku dolazi i u budućnosti će doći, a mi Mu se molimo: „Dođi, Gospode Isuse!“ (Marán atá: Otkr. 22, 20). Zaboravlja se da je Hristos Gospod i Svedržitelj „koji jeste, i koji beše, i koji dolazi“ (Otkr. 1, 8). Rado prihvatajući postavku da Pričešće nije obični „medikament ovoga svijeta“, a pogotovu nije „amajlija“ i magijsko sredstvo, pridružujemo se pitanjima gospodina prote: „Šta Pričešće jeste? Kako mi, onda, govorimo da je Pričešće na zdravlje duše i tijela?“ Da li je posredi samo „konačno potpuno iscjeljenje“ u budućem Carstvu, bez veze sa našim konkretnim, ovozemaljskim životom i iskustvom? Jer, on upravo to tvrdi: „...Kada imamo neku bolest, bubrežnu, stomačnu i bilo koju drugu, kad se pričestimo, to nije odneseno...“

Kao odgovor na pitanja i teorije „novopravoslavnog“ – pa još i „naučnog“ – bogoslovlja, neka nam posluže sami liturgijski tekstovi naše Crkve jer su oni kao *lex orandi* najautentičniji izraz iskustva koje nazivamo *lex credendi*. Najpre bismo postavili neka pitanja na koja bismo rado čuli odgovor vere, a ne bezblagodatnog razuma:

- Da li je Hristos, koji je toliko bolesnika iscelio, isceljivao realno, istorijski proverljivo, ili prividno, tek eshatološki uverljivo?
- Da li su apostoli Njegovi isceljivali ljude kao i On ili nisu?
- Da li su sveti ugodnici Božji, od najstarijih pa do najnovijih vremena, isceljivali ljude kao i On ili nisu?
- Da li današnji ugodnici Božji, znani i neznani, isceljuju ljude kao i On ili je to samo „narrativ“ iz prevaziđenih Žitija svetih?
- Kako shvatiti Hristovo obećanje da će onaj ko veruje u Njega tvoriti dela koja On tvori, pa, štaviše, i „veća od ovih“? (Jov. 14, 12). Ili Njegovo obećanje da će hrišćani polagati ruke na bolesnike i oni će ozdravljati? (Mark. 16, 18). Ili Njegovo obećanje da

hrišćani, „ako i nešto smrtonosno popiju, neće im nauditi“? (Mark. 16, 18). Uzgred, kako ikome može da naudi pričesna Krv Hristova? Nije valjda smrtonosna? Ili je, kako nas uči Sâm Hristos, živonosna i životvorna, jača od svih virusa, bakterija, zaraza?

– Šta znače „darovi isceljivanja“ silom Duha Svetoga, o kojima zbori sveti apostol Pavle? (IKor. 12, 9).

6. Bogoslužbeni argumenti da sveto Pričešće jeste Lek besmrtnosti, sada i uvek. A sad evo i pregršt bogoslužbenih tekstova koji daju crkveni odgovor na postavljena pitanja, možda ne dovoljno „progresivan“ i „naučan“, ali za pravoslavne hrišćane normativan i formativan.

1. U molitvenom pravilu pre svetoga Pričešća hrišćanin se moli: „Neka mi sveto Tvoje Telo i časna Krv, milosrdni Gospode, bude Hleb večnoga života i isceljenje od raznovrsnih slabosti i bolesti“ (kanon, pesma prva, tropar prvi). – „Presveta trpezo Hleba života, Koji je iz milosti sišao odozgo i daje novi život svetu, udostoj sada i mene nedostojnoga da sa strahom okusim od njega i budem živ“ (kanon, pesma treća, bogorodičan). – „O Gospode Isuse Hriste, Bože moj, neka mi ne bude na sud Pričešće prečistim i životvornim Tajnama Tvojim niti da oslabim (=razbolim se) dušom i telom...“ (molitva prva, svetog Vasilija Velikog). – „Udostoj me da se neosuđeno pričestim prečistim, besmrtnim, životvornim i strašnim Tajnama Tvojim, na otpuštenje grehova i na život večni, na osvećenje i prosvetljenje, jačinu, isceljenje i zdravlje duše i tela...“ (molitva deveta, svetog Jovana Zlatousta).

2. Na samoj svetoj Liturgiji, pred sâmom Pričešćem, liturg, episkop ili sveštenik, moli se, u ime celokupnog evharistijskog sabranja, istim ili sličnim rečima: „Da mi Pričešće svetim Tajnama Tvojim, Gospode, ne bude na sud ili osudu već na isceljenje duše i tela“ (Liturgija Zlatoustova). – „A Ti, Vladiko, Svetinje koje su pred nama razdeli svima nama na dobro, svakome prema njegovoj potrebi: plovi sa onima koji plovo, putuj sa putnicima, isceljuj bolesne, Lekar duša i tela naših“ (ista sveta Liturgija). – „Bolesne izleči... jer si Ti, Gospode, ... Lekar bolesnima“ (Liturgija Vasilijeva). – „O, Bože naš, učini da niko od nas ne bude kriv pred ovim strašnim i nebeskim Tajnama niti bolestan dušom i telom...“ (ista sveta Liturgija).

3. Posle svetoga Pričešća ponavlja se isti lajt-motiv: „Blгодарimo Ti, Gospode Bože naš, za Pričešće svetim, prečistim, besmrtnim i nebeskim Tajnama Tvojim, koje si nam dao kao dobročinstvo, na osvećenje i isceljenje duša i tela naših“ (Liturgija Vasilijeva, blagodarenje posle svetoga Pričešća, u kojem se, pri kraju, još jednom ponavlja sintagma na isceljenje dušâ i telâ). U molitvenom pravilu posle svetoga Pričešća nastavlja se u istom duhu: „... Daj da one (svete Tajne) budu i meni na isceljenje duše i tela...“ (molitva prva). – „Ovo Pričešće (ova Evharistija) neka mi bude na radost, zdravlje i veselje...“ (molitva četvrta). – „...Udostoj me da do poslednjeg daha svoga neosuđeno primam svetinju prečistih Tajni na isceljenje duše i tela...“ (molitva peta).

U vezi sa ovim nije zgoreg napomenuti da Crkva ima i posebnu svetu Tajnu, Tajnu jeleosvećenja (narodski „sveštanje masla“), ustanovljenu upravo radi povratka zdravlja, i da se u njoj, od početka do kraja, stalno ište isceljenje duše i tela, pri čemu Gospod uvek daruje ozdravljenje duše, a tela ne uvek, u zavisnosti od Promisla Njegova, jer On najbolje zna šta je u datom trenutku najkorisnije i najspasonosnije po bolesnika. Osim

toga, čak i pri običnom pomazivanju blagoslovenim uljem („mirosanju“) sa petohlebnice ili iz kandila neizostavno se koristi formula na isceljenje duše i tela. Isto tako, po otpustu svete Liturgije i drugih bogoslužjenja sveštenik obično dodaje i ovaj ili sličan neformalni, tradicionalni molitveni pozdrav prisutnim vernicima: „Neka vam je svima na zdravlje i spasenje!“ Uzgred budi rečeno, sva podvlačenja pri navođenju bogoslužbenih tekstova koji se odnose na ovu temu pripadaju piscu ovih redaka, a imaju za cilj da istaknu kako Crkva – po duhu i slovu svoje Liturgije, ravnaznačnom duhu i slovu njenoga Svetoga Pisma – nije tek „usputna stanica“ ili „prevozno sredstvo“ ka Carstvu Božjem, kako misli jedan predstavnik „naučne teologije“, nego sâmo to Carstvo, koje, istina je, još uvek željno iščekujemo, ali koje je već „došlo u sili“ (Mark. 9, 1). Samim tim, pored svega ostaloga, Crkva je Radionica spasenja i najveće Lečilište, najbolja Bolnica, istinska Banja Vitezda („Dom milosrđa“ Božjeg).

Molimo brata čitaoca i sestru čitateljku da ovaj naš iskaz nikako, nipošto i ni po koju cenu ne protumače, pod prizmom „progresivnog“ i „naučnog“ bogoslovlja, kao apstraktno, metaforično i, u najboljem slučaju, simboličko ukazivanje na buduće, eshatološko stanje stvari, irelevantno za stanje stvari ovde i sada. Priznajemo eshatološku dimenziju bića i života Crkve, ali priznajemo i istorijsku dimenziju njenog bića i života. Priznajemo eshatologiju, ali ne i eshatomonizam i eshatomaniju. Priznajemo eshatološku punoću isceljenja i spasenja, ali priznajemo, ne manje, i njenu realnu istorijsku anticipaciju, njen Zalog i njeno Oprisutnjenje. Reč je, dakle, ne samo o „imajućim biti“ eshatološkim zbivanjima već i o istorijskim dešavanjima koja su bila i jesu. To znači: Hristova, apostolska i svetiteljska isceljenja jesu, pre svega, istorijski događaji, a njihova unutrašnja duhovna poruka jeste da će se njihov konačni i potpuni smisao otkriti u Eshatonu. Utoliko pre i utoliko više realni isceliteljski potencijal ima sveta Liturgija svete Crkve Hristove, a on vrhuni u svetom Pričešću, u najdubljem mogućem ontološkom sjedinjenju sa Samim Hristom.

7. Bogoslovsko-naučna „simfonija“ o svetom Pričešću

U naše dane postoji, međutim, jedna još sablažnjivija pojava: evharistijski Hristos se našao pod mikroskopom na zahtev teologâ (naravno, liberalnih, progresivnih, otvorenih za dijalog sa „naukom“, tačnije sa neopaganskom boginjom Naukom), o čemu nadahnuto pišu pojedini sveštenici i teolozi, pozivajući se na autoritete iz sveta nauke. Zanimljivo je da na ideju da se pomoću mikroskopa proveriti prisustvo ili odsustvo bakterijâ i virusâ u Čaši Pričešća nisu došli epidemiolozi već „emancipovani“ teolozi, teolozi koji su dobrodošli u „vrli novi svet“ i u njegov „novi svetski poredak“. Oni ispoljavaju kompleks inferiornosti u odnosu na „moderne“ ili „mejnstrim“ naučne teorije, ideologiju slobode, navodno neograničene, nove socijalne i „rodne“ koncepcije i slično, te pod firmom dijaloga teologije i nauke, teologije i kulture, ponizno i servilno prihvataju potrebu prilagođavanja teologije svakom novom „trendu“, čak i po cenu revizije Jevanđelja i ustupaka onde gde ih ne sme biti, na polju osnovnih istina hrišćanske vere, kao što je bogootkrivena istina o svetom Evharistiji i svetom Pričešću kao izvoru punoće života, zdravlja i spasenja.

Kao što su u svoje vreme na hrišćanskom Zapadu filosofija i nauka bile tolerisane kao „sluškinje teologije“ (*ancillae theologiae*), tako danas neki filosofi i naučnici ili ignorišu ili, u boljem slučaju, tolerišu teologiju koja pristaje da bude njihova „sluškinja“ (*ancilla*), a neki frustrirani teolozi moljakaju bar za takav tretman svoje „struke“. Pritom zaboravljaju da nauka ima posla samo sa jednim dëlom realnosti i da postoji ogromno područje realnosti izvan domena nauke. Toga su itekako svesni najbolji naučnici današnjice. Veniver Buš, „otac savremenih kompjutera“, ide tako daleko da izjavljuje da

„nauka ne može apsolutno ništa dokazati“. Ovu njegovu izjavu citira dr Arijel Rot, pisac knjigâ „Postanje: povezivanje nauke i Biblije“ (srpski prevod i izdanje Centra za prirodnjačke studije, Beograd 2001) i „Nauka otkriva Boga: pozadina velike kontroverze“ (prevod Ivana Boškovića, izdanje Metaphysica, Beograd 2007), iz kojih ćemo u nastavku preuzeti još nekoliko relevantnih činjenica i teza koje nam mogu biti od pomoći za našu temu.

Mikroskop nije potpuno zastareo instrument, još manje je izlišan, ali je neupotrebljiv kada smo suočeni „sa sćućšnim submikroskopskim svetom“, a pogotovu sa svetom vere, svetom izvan ili, bolje, iznad mogućnosti naučnog ispitivanja i saznavanja. Ne samo teologija nego i savremena kvantna fizika ukazuje na iluzornost zamisli da je poželjno i mogućno proveravati iskustva i saznanja nastala iz vere postupcima i metodima naučnog istraživanja. Najpre Ajnštajnova teorija relativnosti, a potom uvidi Maksa Planka, Nilsa Bora, Vernera Hajzenberga i drugih velikana savremene fizike (sa elementima metafizike!) napuštaju negdašnja shvatanja o egzaktnim i striktno važećim prirodnim zakonima i zamenjuju ih teorijama relativnosti, neodređenosti, nepredvidivosti... Navešćemo kao ilustraciju samo opštepoznate školske primere „kvantne superpozicije“ i „kvantnog tunel-efekta“, kao i već klasićni fenomen da se jedna te ista mikroćestica (elektron, foton...) javlja ćas kao ćestica, a ćas kao zraćenje ili talasanje, ćas je ima, a ćas je nema, ćas je materija, a ćas je energija...

Sledstveno, pozivanje na mikroskop radi otkrivanja virusâ i bakterijâ u samom svetom putiru iz koga se prićešćujemo, pa i u samom svetom Telu i Krvi Hristovoj (!), svedoći o sušćinskom neverovanju da Bog kao Tvorac nije podloćan ni njutnovskim ni kvantnim zakonima koje je dao tvorevini Svojoj nego je iznad njih. Kako sledi, oni doktori bogoslovskih nauka koji „govore i pišu o mogućnosti prenosa zaraze putem svetog Prićešća“ svesno odbacuju, po rećima svešćenika dr Olivera Subotića, davnu, ali neprevazićđenu konstataciju najboljeg profesora apologetike u istoriji srpskog bogoslovlja, blaćzene uspomene prote Lazara Milina, „da je ćista protivnost svakom zdravom razumu bojati se zaraze od Onoga Koji je izvor zdravlja i ćivota“. Isto to, drugim rećima, konstatuje i saopšćenje za javnost Svetog Sinoda naše Crkve od 16. marta ove godine, u kojem stoji „da je Bogu sve moguće, pa i prevazilaćenje prirodnih zakona i neprirodnih procesa“. Dakle, dokazivanje teze „novopravoslavnić“, tojest pseudopravoslavnić teologa da je „Prićešće puno virusâ i bakterijâ“ nije drugo do „zakljućak bez eksperimenta sa pozivanjem na rezultat tog eksperimenta“, kako je duhovito primećeno. Jedan lekar iz Grćke proveravao je sveto Prićešće pod mikroskopom, a danas je monah na Svetoj Gori Atonskoj.

8. Sveto Prićešće „na isceljenje duše i tela“ ili „na sud i osudu“

Na osnovu svega navedenog samo se jedan zakljućak nameće: hrišćanin se moćže zaraziti bilo gde, ćak i u hramu Boćžjem ukoliko vlada neka infekcija, i na različite naćine, ali od svetog Prićešća – nikad i nikako. Ovim ne pretvaramo osvećene evharistijske Darove u objekt, u nešćto izdvojeno i nezavisno od ukupnog sabornog liturgijskog ćinodejstvovanja, a još manje u volšebni, magijski objekt koji dejstvuje ex opere operato, prinudno i automatski, bez ikakvog našeg slobodnog i dobrovoljnog ućešća kroz veru, ljubav, blagodarenje i podvig. Ova naša konstatacija dovodi nas, neizbećno, do sledeće ćinjenice: sveto Prićešće jeste Hleb ćivota, Ćaša blagoslova i Lek besmrtnosti pod uslovom da mu pristupamo „sa strahom Boćžjim, verom i ljubavlju“, a ne na naćin suprotan ovim izrazima našeg smirenog prihvatanja Dara nad darovima. Taćno je da je sveti Irinej Lionski lapidarno izrekao sušćtu istinu da je naša vera u saglasju sa Evharistijom, da nje i nema bez evharistijskog ćivota, ali ne bismo smeli zanemariti ni

drugi deo njegovog iskaza, po kojem je i Evharistija u saglasju sa našom verom, što znači da je puna i prava vera – ne individualno uverenje već vera Crkve Hristove, pravoslavna hrišćanska vera – *conditio sine qua non* za učešće u evharistijskom događaju i iskustvu. Prava vera, podrazumeva se, nije mrtva, apstraktna, beživotna vera – i demoni, uostalom, veruju, ali pred Hristom dršću (vidi Jak. 2, 19) iako znaju da je On Svetac Božji (Luk. 4, 34) i Sin Božji (Mat. 8, 29; sr. Mark, 5, 7) – nego živa, konkretna, delotvorna vera, „pobožnost čista i neporočna pred Bogom i Ocem” (Jak. 1, 27), sa vrhuncem u ljubavi, najvećoj od svih vrlina i zbirnom imenu za sve vrline (vidi IKor. 13, 13).

Bez takve vere i bez molitvenog raspoloženja koje iz nje izvire ne vredi pristupati svetom Pričešću jer ono u tom slučaju ne samo što čoveku neće biti na oproštaj grehova i na isceljenje duše i tela nego će biti na sud i osudu, što je sintagma istovremeno zastupljena skoro svugde gde susrećemo sintagmu na isceljenje duše i tela. Tu se nužno postavlja pitanje: kako Pričešće istim Hristom može da bude jednima na isceljenje i spasenje, a drugima na sud ili na osudu? Na prvi deo pitanja već smo dali odgovor (hrišćanin pristupa Pričešću sa živom i delotvornom verom u Hrista, a posebno u Njegovo prisustvo i dejstvo kroz sveto Pričešće), dok na drugi deo pitanja nalazimo samo jedan odgovor: čovek prilazi svetom putiru bez prave vere u Hrista, prisutnog i delatnog u svetoj Evharistiji, nego prilazi formalno, mehanički, ne znajući šta ustvari čini, jer „tako se valja” i „tako su radili moji deda i baba”. Kako s pravom naglašava g. Krsto Stanišić, teolog iz Podgorice, „onome što je božanskom blagodaću osvećeno i preobraženo – kao što je sveto Pričešće, Tijelo i Krv Hristova – oduzimaju se iscjeliteljska i osvetiteljska svojstva i ono se svodi na dio folklornih tradicionalnih rituala”. U toj perspektivi, dodaje on, „molitva više nije realno sredstvo spasenja i prizivanja božanske blagodati, a još manje oružje u borbi protiv zla”, već postaje „literarni žanr, socijalna manifestacija ili, u najboljem slučaju, jedna od metoda psihoterapije”.

Drugim rečima, i Evharistija, odnosno sveta Tajna Pričešća, predstavlja, kao i sve drugo u Crkvi ili, bolje reći, većma nego išta drugo u Crkvi, bogočovečansku realnost: s jedne strane Bog nam, kroz Hrista i u Duhu Svetom, bezuslovno (prema savremenoj potrošačkoj terminologiji besplatno) nudi i daruje Samoga Sebe, punoću Svoje ljubavi i blagodati, a sa druge strane mi reagujemo ili kao prijemčivi ili kao neprijemčivi za bescen-dar Njegov. Ili liturgijski, evharistijski, blagodarimo Gospodu za sve, od pozivanja iz nebića u biće do građanstva u budućem Carstvu Božjem već ovde i sada, ili, kao Ivan Karamazov kod duhovnog gorostasa Dostojevskog, „vraćamo Bogu ulaznicu” i odbijamo da uđemo u Carstvo Njegovo. Ovaj drugi izbor, pre antiteistički nego ateistički, ne podrazumeva više da „verom hodimo, a ne gledanjem” (IIKor. 5, 7; sr. Rimlj. 1, 17; Gal. 3, 11 i Jevr. 10, 38) i da nam je vera „osnov svega čemu se nadamo” (Jevr. 11, 1). Ali, opet po Dostojevskom, gde nema vere u Boga, sve je dozvoljeno – nema više morala, nema više bližnjih, ostaje samo i jedino samoobogotvoreno ja. Umesto dobrih dela i vrlina (vidi Mat. 5, 16; sr. Jov. 6, 28; Dela ap. 9, 36 i 26, 20; Rimlj. 2, 3 – 11; 13, 3; IIKor. 9, 8; Ef. 2, 10; Filiplj. 4, 8; Kol. 1, 9 – 10; ITim. 2, 9 – 10; 5, 9 – 10 i 25; 6, 18; Tit. 2, 14; 3, 8 i 14; Jevr. 10, 24; 13, 21; Jak. 1, 2 – 4; 14 – 22; IPetr. 2, 12; IIPetr. 1, 3 – 9 i Otkr. 14, 13) na pozornicu naših života i ukupne istorije sveta stupaju „besplodna dela tame” (Ef. 5, 11; sr. Rimlj. 13, 12), „dela zla” (Jov. 7, 7), „bezakona dela” (IIPetr. 2, 8). Ako sve rečeno sažmemo i primenimo na našu osnovnu temu, reći ćemo da sveta Evharistija i sveto Pričešće uvek podrazumevaju dve dimenzije

– božansku, blagodatnu, i čovečansku, podvižničku ili etičko-asketsku. Ako su zastupljene obe, pričešćujemo se na spasenje i na isceljenje, a ako ova druga odsustvuje, pričešćujemo se na sud i na osudu, a ne na zdravlje i spasenje duše i tela. To nam najrečitije saopštava sveti apostol Pavle kada piše: „Tako ko jede ovaj hleb ili pije čašu Gospodnju nedostojno, biće kriv telu i krvi Gospodnjoj. Ali čovek neka ispituje sebe i

tako od hleba neka jede i od čaše neka pije! Jer ko nedostojno jede i pije, sud sebi jede i pije, ne razlikujući tela Gospodnjega. Zato su među vama mnogi slabi i bolesni i dosta ih umire" (IKor. 11, 27 – 30). Sledstveno, za dosledne hrišćane, u koje pored podvižnikâ spadaju i iskreni pokajnici, sveto Pričešće jeste Lek besmrtnosti, a za one druge, nedostojne i nepokajane, nije, ali ne po sebi nego zato što oni radije biraju bolest nego zdravlje, pogibao nego spasenje, smrt nego život.

Da bismo to bolje razumeli, navešćemo jevanđelski podatak kako Gospod Hristos jednom prilikom „isceli mnoge, bolesne od raznih bolesti" (Mark. 1, 34). Sveti Teofilakt Ohridski u svom tumačenju objašnjava: „Nije iscelio sve dovedene – neki su, naime, bili neverujući i nisu bili isceljeni zbog svog neverovanja – nego je izlečio mnoge, što će reći one koji su imali vere." Drugom prilikom, „došavši u postojbinu svoju", On „ne učini onde čudesa mnoga zbog neverja njihova" (Mat. 13, 54 i 58). To znači: kao Bogočovek, kao Gospod Svesilni, On je mogao da i tu učini mnoga čuda, čak nebrojena čuda, ali to nije učinio ne zato što On to ne bi hteo i želeo nego zato što je čoveka, živu ikonu Lika Svoga, stvorio slobodnim, te neće i ne želi da mu Sebe, Svoju ljubav i spasenje Svoje, silom nametne. Slično i sveti apostol Pavle piše da Bog „onima koji bejahu nepokorni" nije dopustio da uđu u Zemlju obećanu, „u počinak njegov", i to isključivo „zbog neverovanja"

(Jevr. 3, 18 – 19).

Treba, međutim, naglasiti i to da je Gospod naš tako i toliko čovekoljubiv, da tako i toliko želi „da se svi ljudi spasu" (ITim. 2, 4), da ni slabu veru, minimalnu veru, veru ne veću nego što je „zrno gorušičino" (Mat. 17, 20 i Luk. 17, 6), „najmanje od sviju semena" (Mat. 13, 32 i Mark. 4, 31), ne previđa i ne prezire. Naprotiv! Maloverje je u očima Spasiteljevim nešto kvalitativno drukčije nego neverovanje: neverovanje je odbijanje, nepokornost kod apostola Pavla, „vraćanje ulaznice" Bogu kod Dostojevskog, a maloverje je nedoraslost za veru, ali i čežnja za njom, pa, naizgled paradoksalno, i put ka njoj. Stoga On maloverje kritikuje, ali ga ne izjednačava sa neverjem. Tako, primera radi, u Svojoj nenadmašnoj Besedi na gori naziva slušaoce malovernima (Mat. 6, 30 i Luk. 12, 28), ali Svoju besedu njima ne prekida. Za vreme bure na Jezeru tiverijadskom (genisaretskom, galilejskom), na smrt uplašnim apostolima Hristos upućuje prekorno pitanje: „Zašto ste strašljivi, maloverni?", ali ih istovremeno spasava potpuno utišavši buru. Za vreme slične bure, davši prethodno svetom apostolu Petru natprirodnu sposobnost da, poput Njega, hodi po vodi, – a zatim, kad Apostol, prenevši pogled sa Hrista na burne talase i postavši svestan ledene i mračne dubine ispod njih, počinje da tone – sa ljubavlju ga kori rečima: „Maloverni, zašto si se pokolebao?" (Mat. 14, 31), ali mu pre toga pruža ruku i spasava mu život. Hristos, štaviše, jednom prilikom i sve Svoje najbliže učenike, apostole, naziva malovernima (Mat. 16, 8). Ako su, dakle, i oni bili maloverni, šta smo tek svi mi, počevši od pisca ovih redaka? Najpotresniji primer čovekoljubivoga snishođenja Hristovog slabom čoveku slabe vere jeste, svakako, sledeći događaj. Jedan nesrećni otac dovodi Mu svog demonizovanog sina sa molbom da ga isceli. Gospod isprva reaguje oštro, gotovo nemilosrdno, rečima: „O rode neverni, dokle ću s vama biti? Dokle ću vas trpeti?" Ali odmah zatim kaže: „Dovedite ga k meni!" Očajni roditelj zavapi Hristu: „...Ako išta možeš, pomози nam, smiluj se na nas!" Gospod mu uzvrća: „Ako možeš da veruješ, sve je moguće onome ko veruje." Na to otac namučenog deteta, obliven suzama, izgovara jedinstvenu po iskrenosti i zadivljujuću po smirenju javnu ispovest: „Verujem, Gospode, pomози mojemu neverju!" (Mark. 9, 17 – 24; podvlačenja naša).

Šta vidimo u ovom opisu jednog od čudesnih isceljenja koja je Hristos vršio? Prvo, da On Svojom ljubavlju nadilazi Svoju pravdu, tojest da su kod Njega pravda i ljubav, za razliku

od naše, ljudske realnosti, dvojedina stvarnost, dva božanska svojstva koja se prožimaju (antiteza: „O rode neverni...“ – „Dovedite ga!...“). Drugo, da tragični roditelj poslednji tračak nade, zasnovan na dvojedinoj stvarnosti neverja koje čezne za verom i vere koja je još zaražena neverjem, usmerava ka Hristu („Verujem, Gospode, pomози momemu neverju!“), dok On, mada

Jedini Iscelitelj, isceljenje pripisuje veri čoveka, a ne Sebi („Ako možeš da veruješ...“), pokazujući, kao i uvek i u svemu, beskrajno smirenje, snishođenje, kenozu, radi nas i radi našega spasenja. Njegova kenotička ljubav ide, štaviše, dotle da i bez ispoljavanja kakve-takve vere od strane bolesnika, samo na osnovu vere drugih u Hrista kao Iscelitelja i Izbavitelja, isceljuje ga: tako, kada četvorica donose Hristu nepokretnog, paralizovanog čoveka, tada „Isus videvši veru njihovu (naše podvlačenje), reče uzetome: Sinko, opraštaju ti se gresi. (...) Tebi govorim: ustani i uzmi postelju svoju i idi domu svome“ (Mark. 2, 1 – 12).

Sve ove činjenice iz istorije spasenja važe i u evharistijskom kontekstu: sveto Pričešće je uvek izvor zdravlja i svakog drugog dobra za one koji mu pristupaju „sa strahom Božjim, verom i ljubavlju“, ali ne i za one koji mu, običajno i formalno, prilaze nedostojno, kao izrazu narodne tradicije ili svojevršnom kulturno-umetničkom događaju bez vere u realno i spasonosno prisustvo Bogočoveka Hrista pod vidom hleba i vina. Takvih je, na sreću u nesreći, malo, i sve ih je manje, a kako videsmo, neki od njih se i prenu duhovno, pa zakorače na put vere. Ogromnu pak većinu novojavljenih samoovlašćenih kritičara prakse i načina pričešćivanja vernih u Pravoslavnoj Crkvi – iz redova „struke“ i „istraživačkog novinarstva“ – čine ljudi koji ne da se sami ne pričešćuju nego i nikakve veze sa Crkvom nemaju. Oni se pitanjem pričešćivanja u samoj stvari bave (čast izuzecima!) iz jednog jedinog razloga – jer hrišćanima ne priznaju nikakva „ljudska prava“ i građanske slobode, pa ni pravo na veru i na njeno praktikovanje po vlastitom slobodnom izboru i savesti. Sekundiraju im, nažalost, verovatno ne znajući šta čine, i pojedini vajni teolozi, zagovornici ideje „o reformama crkvenim“, kako bi rekao odavno pokojni arhimandrit Petronije Trbojević.

9. Pravo značenje iskaza da ne treba kušati Boga

Ipak, oni su u pravu kad ističu da ne treba „kušati Gospoda Boga svoga“ (Mat. 4, 7; sr. VMojs. 6, 16), ali su u pravu samo delimično. Jer, nije kušanje Boga kad neko učestvuje u Liturgiji i pričešćuje se i za vreme epidemije, kao i za vreme prateće izolacije ili samoizolacije, nego kada neki episkop ili prezviter zatvori sveti hram za vernike, ili svojevoljno odluči da se do daljnjeg i ne služi sveta Liturgija, ili eksperimentiše sa načinom pričešćivanja (od tobože prvobitnog do eksperimentalnog!), jer u sva tri slučaja se implicitno imputira da je moguće zaraziti se preko Pričešća.

Takvu poruku, bez obzira na eventualnu dobru nameru njenih autora, pisac ovih skromnih redaka smatra ipak bogohulnom i, na kraju svih krajeva, kriptoateističkom.

Kad onda imamo na delu kušanje Boga sa druge strane ili na drugi način? Po nama, kada neko, bilo među onima koji zastupaju mogućnost zaraze putem pričešćivanja bilo pak među onima koji takvu mogućnost rezolutno odbacuju, počne da dokazuje kako je u pravu tako što predlaže da se u sveti putir sa Pričešćem ubaci neki jak otrov. Po jednim, on će usmrtiti onoga ko se iz takvog putira pričesti, a po drugima važiće Hristove reči da hrišćani, „ako i nešto smrtonosno popiju, neće im nauditi“ (Mark. 16, 18). Ovaj necrkveni i neodgovorni predlog jednog „novopravoslavnog teologa“ naših dana uopšte nije nov: pre nekih sto godina već pomenuti arhimandrit Petronije, inače dvostruki doktor teologije i ne beznačajan teolog svoga vremena i podneblja, predložio je da u sveti putir ubacimo cijankalij, pa da onda, na taj način, proverimo da li su evharistijski

Darovi nadređeni ili podložni prirodnim zakonima. Po mišljenju pisca ovih redaka, u oba slučaja, sada i nekada, posredi je drsko i direktno kušanje Boga: ili pokaži, Bože, da će otrov svakako delovati, silom Tvojih sopstvenih „prirodnih“ zakona, ili pokaži da neće delovati, silom božanske svemoći Tvoje!

U oba slučaja na delu je magijski pristup svetom Pričešću: jedni ga instrumentalizuju da bi dokazali svoje stanovište, a drugi da bi dokazali svoje, a i jedni i drugi zapravo svode Svetinju, glavni Događaj našeg života i iskustva, na argument svojih ubeđenja i instrument svojih predrasuda. Unapred je jasno da ćemo, svesno i namerno stavljajući u putir sa Pričešćem cijankalij ili neki drugi otrov, ustvari pokušati da Samoga Gospoda podvlastimo sebi, da Ga svedemo na svoga poslušnika ili slugu, da mi budemo Gospod umesto Njega, a to je, očigledno, čisto magijski postupak i direktno kušanje Gospoda Boga svoga. Rezultat je takođe unapred poznat: Pričešće neće prestati da bude Lek besmrtnosti, ali će otrov delovati. U istoriji ljudskih grehova i zločina nisu, uostalom, nepoznati slučajevi ubistava izvršenih otrovom ubačenim u putir sa svetim Pričešćem. Jednostavno i razumljivo, a ujedno umno i duhovno objašnjenje daje nam blaženopočivši patrijarh Pavle kada piše: „Bilo bi prekomerno uzdanje u milost Božju, u najmanju ruku lakomislenost za svaku osudu, nedostojna nas kao saradnika – pomoćnika – Božjih (IKor. 3, 9), kad bi sveštenik, znajući da je vino bilo u neodgovarajućem sudu, ili zaraženo kakvim virusima, ili otrovano, da ga upotrebi za Pričešće. Jer, treba shvatiti da mi verni ne mislimo da je sveto Pričešće hemijsko sredstvo za neutralizaciju otrova, te da se može u tom cilju upotrebljavati, ili s njim tako eksperimentisati, nego pre svega i iznad svega božansko sredstvo za duhovno uzdizanje, oslobođenje od greha, zadobijanje života večnog i vaskrsenja u poslednji dan (Jov. 6, 54).“ Ne smemo prećutati ni ovaj njegov komentar, nadahnut rečima svetog apostola Pavla (vidi IKor. 11, 27 – 30): „Može zvučati paradoksalno ako (...) kažemo da se u Crkvi svagda znalo da sveto Pričešće zaista može biti uzrok slabosti i bolesti, pa čak i smrti.“

Zamislimo, međutim, drugačiju situaciju: bez ikakve namere da kuša Boga proveravajući Njegovu svemoć, uopšte i ne znajući da je neko ubacio otrov u putir, hrišćanin se pričešćuje in bona fide, sa strahom Božjim, verom i ljubavlju. Kakav će biti rezultat? Verujemo da otrov neće delovati, baš po obećanju Hristovom da hrišćanima neće nauditi ni „ako nešto smrtonosno popiju“, i to stoga što taj hrišćanin ne samo što nije kušao Boga nego je, nasuprot tome, projavio istinsku veru i ljubav. Zaključak je samo jedan: sveto Pričešće ili jeste stvarno celebno (isceliteljsko) ovde i sada ili je nedejstveno ovde i sada (sa krhkom nadom da će u Eshatonu biti dejstveno). Ono je delotvorno i čudotvorno i sada, i uvek, i u vekove vekova, što će reći i istorijski i eshatološki, ali jednima na zdravlje, život i spasenje, a drugima na bolest i smrt, duhovnu ili telesnu (ili obe!), shodno njihovoj veri ili neverovanju, spremnosti ili nedostojnosti.

10. Šta kažu verujući i drugi predstavnici nauke i „struke“

Ova istina, neprosto mnogo puta proverena i dokazana, nije nepoznata ni u svetu nauke. Zato je sada namerno nećemo ilustrovati iskustvom bilo kog sveštenika već životnim stavom jedne verujuće naučnice, naše savremenice. Dr Jelena Jamarelu, profesorica infektologije na atinskom univerzitetu, na pitanje kako gleda na mogućnost zaraze preko svetog Pričešća za vreme sadašnje epidemije, odgovorila je sledećim rečima: „Nepotrebno je stvorena ovakva tema. Ja lično verujem da stvar stoji potpuno drugačije. Sveto Pričešće je sveta Tajna. Kad ideš da se pričestiš, ne ideš iz navike nego iz želje da se pričestiš Telom i Krvlju Hristovom. To je najveća Tajna. Ili u nju veruješ i normalno se pričješćuješ ili u nju ne veruješ, pa se i ne pričješćuješ. Oni koji žele da se pričeste ne treba da se plaše. Nema polovičnih rešenja u stilu da treba koristiti posebne

kašičice i tako dalje. Ja sam apsolutno protiv svega toga. Ako verujemo, mi time ne izazivamo sudbinu. Ako je reč o takvoj svetoj Tajni i čovek ide da se pričesti, onda je to nešto najvažnije u njegovom životu. Ako pak verujem da se time mogu zaraziti, onda ne verujem u najveću svetu Tajnu. Oni koji žele da se pričeste ne treba da se plaše da se Pričešćem ikad može preneti neki mikrob.” Na sledeće pitanje – da li bi se pričestila kad bi znala da je vernik koji stoji ispred nje inficiran koronavirusom – odgovorila je ovako: „Pričestila bih se, sa verom da Bog neće dati da se zarazim zbog učešća u tako velikoj svetoj Tajni. Ističem šta bih učinila ja lično, sebe radi i u svoje ime.”

Usput napominjemo da, očividno, postoji struka i struka: ova istaknuta lekarka izvesno nije nestručna, a najverovatnije je stručnjak bar koliko i neki naši nezamenljivi eksperti, od kojih jedan izjavljuje da ne može da isključi mogućnost zaraze preko Pričešća, a drugi, veselnik i veseljak, smatra da izostanak dozvole za kratkotrajni prekid policijskog časa, kako bi narod bar na Vaskrs mogao da dođe na Liturgiju i pričesti se, nije ništa strašno, jer, zaboga, nepraznovanje Vaskrsa ili nekog drugog praznika znači tek „jedan krkanluk manje”. A sve je to, blago nama, izgovoreno pred licem – bolje reći u lice – Srbima u Srbiji, od kojih više od devedeset odsto njih ispoveda pravoslavnu veru i pripada Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi. Ne možemo da prećutimo da i u našoj sredini ima mnogo vrsnih i jednako kvalifikovanih lekara i lekarki – neke od njih i lično poznajemo – koji, i na reči i na delu, zastupaju stav gospođe Jamarelu, ali njih nema, niti će ih biti, na ekranima naših televizijskih kuća.

Neki ugledni lekari, pa i veoma uticajne međunarodne medicinske ustanove i organizacije, idu i korak dalje razmatrajući pitanje pretpostavljene opasnosti od zaraze usled pričešćivanja iz iste Čaše, bilo neposrednim pijenjem iz nje bilo upotrebom osvećene ložice (u laičkom terminu kašičice). Za razliku od gospođe Jamarelu, koja problem ili pseudoproblem posmatra i pod prizmom nauke i u svetlosti vere istovremeno, pomenuti lekari i institucije potpuno apstrahuju prisustvo ili odsustvo vere i pristupaju aktuelnom pitanju današnjice isključivo sa stanovišta koje oni smatraju stručnim i naučnim. Tako je, primera radi, „Komisija stručnjakâ” pri grčkom ministarstvu zdravlja ocenila da postoji mogućnost zaraze preko Pričešća. Na tu ocenu je odlučno reagovao dr Jovan Kundurás, profesor solunskog medicinskog fakulteta u penziji, argumentovano dokazujući da „međunarodne naučne studije potvrđuju bezbednost svetog Pričešća u odnosu na zaraze”. On je prosto-naprosto otvorio fajl PubMed, naveo ključne reči (Shared Communion Cup, Hazard i Infections) i, na osnovu established data, stekao uvid u desetine strogo naučnih rasprava, u čiju naučnost može, po njemu, da posumnja samo neko čiji je „centralni nervni sistem poremećen”. Proučivši petnaest takvih rasprava objavljenih u uglednom časopisu Journal of Infections, on apodiktički tvrdi: „Ne navodi se nijedna bolest koja nastaje usled zajedničkog korišćenja Čaše svetog Pričešća.” Pozivajući se na tekst O. N. Gill-a, objavljen u tom časopisu pod naslovom The Hazard of Infections from the Shared Communion Cup („Opasnost od zaraze iz zajedničke Čaše Pričešća”) 1988. godine, kada je bio aktuelan HIV, pokazuje da se ni HIV-infekcija nije širila putem Pričešća. Nećemo navoditi ostale njegove izvore nego samo njegov opšti zaključak da se Pričešće i patogene pojave uzajamno isključuju.

U ovom kontekstu moramo, sa zahvalnošću, da pomenemo i tekst đakona Konstantina Dojića „O političkoj zloupotrebi pandemije u cilju vjerske diskriminacije” iz marta ove godine, koji takođe navodi rezultate naučnih istraživanja, a od njih moramo navesti makar neke. „Naučna istraživanja, piše on, koja su se bavila količinom i vrstom mikroorganizama na evharistijskim sasudima u simuliranim uslovima evharistijskog obreda zaključila su da u zavisnosti od nekoliko faktora – alkohola u vinu, antimikrobnog oligodinamskog djelovanja bakra, mesinga, srebra i zlata koja se koriste kao materijali, a posebno usled čina brisanja pribora ubrusom – mikrobi na ovim predmetima postoje,

ali je njihova količina vrlo mala. Utvrđeno je da sâmo brisanje evharistijske Čaše između pričasnikâ lanenim ubrusom smanjuje broj mikrobâ za devedeset odsto. (...) Navedeni metali djeluju gotovo potpuno antiseptički. Ovo svojstvo srebra, zlata, mesinga i bakra od kojih su evharistijske Čaše obično napravljene bilo je poznato od davninâ, a danas je poznato kao oligodinamski efekat.” U produžetku naglašava: „Najnovije studije ukazuju na činjenicu da, iako koronavirus može opstati na nerđajućem čeliku, staklu ili plastici danima, na čistom bakru nestaje već posle četiri časa, dok ga mesing (od kojeg se često prave svešteni sasudi i kašičice) uništava za nekoliko minuta.”

Ne zadržavajući pažnju samo na virusu covid-19 nego se osvrćući na zarazne bolesti uopšte, navodi rezultat epidemiološkog istraživanja iz 1997. godine, kada je praćena šesto devedeset jedna osoba koja se tokom dužeg vremena redovno pričešćivala i izveden zaključak da „osobe koje redovno, pa čak i svakodnevno, primaju Pričešće nisu pod većim rizikom od zaraze u poređenju sa osobama koje se ne pričešćuju ili koje uopšte ne prisustvuju hrišćanskim bogoslužjenjima”. Zatim saopštava da je Centar za kontrolu bolesti u SAD upravo na osnovu ovog istraživanja, kao odgovor na učestale zlonamerne prijave protivnikâ Evharistije, izdao preporuku u kojoj je napisano isto ono što tvrdimo mi pravoslavni, pa i pisac ovih redova, – da nikada nije zabeležena epidemija koja potiče iz evharistijske Čaše. (Uzred budi rečeno, zbog toga tvrđenja nas je, bez pominjanja našeg imena, prozvao jedan čovek, i to ne neki epidemiolog nego teolog, pristalica, podrazumeva se, nove, „naučno–istraživačke” i „dijaloške” (!) škole bogoslovskeg razmišljanja. Reč je, podsećamo, o postavljenom pitanju: ko je dokazao da nikad nije bilo zaraze usled pričešćivanja? i o našem kontrapitanju: a ko je dokazao suprotno?) Američki stručnjaci dodaju, doduše, „da teoretski rizik od prenosa postoji, ali da je on vjerovatno suviše mali da bi mogao biti detektovan”, a u krajnjem slučaju dopuštaju vernicima sa respiratornim simptomima ili sa otvorenim ranama u usnoj duplji da se privremeno uzdrže od Pričešća ili da se pričeste na neki drugi, alternativni način. „Zabrana, zbog poštovanja vjerskih sloboda, nikom na um nije padala”, naglašava Dojić.

U njegovom tekstu nalazimo još dosta zanimljivih podataka, podsticajnih za razmišljanje i verujućima i neverujućima, kao, primera radi, „da drevna hrišćanska praksa ritualnog pranja ruku sveštenika pre početka bogoslužjenja” nije samo obredni propis ili simbolički gest „nego i praktična prevencija većine eventualnih prenosa zaraznih bolesti”. Već smo pominjali samovoljno uvođenje drugačijeg načina pričešćivanja od strane pojedinih episkopa i sveštenika, navodno bezbednog u odnosu na virus koji hara, ali je u međuvremenu potvrđeno „da je teorijski rizik zaraze preko usana manji nego preko ruku, te je spomenuta praksa intinktacije (umakanja) rizičnija”, a mnogo je veća verovatnoća da se neko zarazi „rukovanjem ili hvatanjem kvake nego Pričešćem”. Oštroumno je i duhovito zapažanje u nastavku članka da bi riziku infekcije ubedljivo najviše bili izloženi sveštenici, a da anglo-američkim osiguravajućim društvima ta činjenica nikako ne bi promakla, te bi ona, profita radi, uvećala iznos zdravstvenog i životnog osiguranja sveštenicima uopšte, a pravoslavnim sveštenicima posebno, što, naravno, nije slučaj.

11. Sveto Pričešće i načelo „ikonomije” (snishođenja)

Autor pošteno pominje i drevno crkveno načelo ikonomije ili razumevanja i snishođenja. Ono se, međutim, primenjuje samo sporadično, izuzetno, uz to sa odobrenjem nadležnih viših crkvenih organa, gde se odstupanje od ustaljene prakse pričešćivanja vernih ne temelji na pogrešnom mišljenju nekoga klirika da se i putem Pričešća čovek može inficirati nego se opravdano obrazlaže potrebom umirivanja straha u dušama

hrišćana koji nemaju dovoljno jaku veru, a Gospod, pokazali smo to navodima iz Novog Zaveta, ni njih ne odbacuje nego ih, naprotiv, spasava. Ovako shvaćenu ikonometrijsku praksu priznaju i ističu gotovo svi pravoslavni teolozi, pa, premda nedonošče u bogoslovlju, i potpisnik ovoga teksta.

Ovde, međutim, moramo da napomenemo da novi reformatori tradicionalne liturgijske prakse po pravilu ne primenjuju ikonometriju u ovom duhu i okviru nego, uklanjajući „večne granice koje postaviše Oci naši“, retke izuzetke pretvaraju u učestalo postupanje, svesno ili nesvesno šalju poruku da Pričešće može da bude uzrok zaraze, time uvode u iskušenje „slabu braću“, što će reći bližnje u čijoj se svesti i savesti bore vera i maloverje, i stvaraju sablazan u vernom narodu, a kod revnosnijih i ogorčenje. Pritom u neiscrpnj rizičnosti pravoslavnih dogmata i sveštenih kanona Crkve ne nalaze uporište za svoje liturgijske eksperimente.

Jedini argument koji neki od njih navode jeste kratki komentar svetog Nikodima Agiorita (Svetogorca) u Pidalionu, kako je naslovljena njegova zbirka kanona sa komentarima. Dvadeset osmi kanon Petošestog vasiljevskog sabora (Trulskog, 691. godine) zabranjuje, naime, običaj da se u sveti putir ubacuju i zrna grožđa, pa se onda narod pričešćuje tom mešavinom, i zahteva da sveštenici pričešćuju narod jedino Telom i Krvlju Hristovom, a grožđe da blagosiljaju i razdeljuju kasnije, nezavisno od svetoga Pričešća. Iz Nikodimovog komentara proizilazi, međutim, da je praksa ubacivanja natopljenih čestica Pričešća u zrna grožđa kasnije primenjivana i za vreme epidemijâ kuge prilikom pričešćivanja obolelih (mada u samom kanonu o toj praksi nema pomena). Sveti Nikodim, tumačeći kanon, traži da se on poštuje i primenjuje uvek, pa i za vreme epidemije kuge, ne preporučuje nikakva „umakanja“ ili „uzimanja rukama“ nego određuje da se sveto Pričešće stavlja „u neki svešteni sasud“ (verovatno podrazumeva drugi putir, mimo onog u redovnoj upotrebi), a da se „ili smrtnici ili bolesnici“ pričešćuju iz njega, i to „dià lavidos“, ložicom (kašičicom). Za taj „svešteni sasud“ predviđa da se stavlja u sirće, a ono da se izlije na čisto mesto, ili da sveštenici postupe kako najbolje znaju i umeju, ali na „što bezbedniji i kanonski način“.

Ovaj komentar je, kako vidimo, klasična apologija ikonometrije, a nipošto opravdanje za eksperimente pričešćivanja mimo svetog putira i ložice (kašičice). Ovako se postupalo, a i danas se postupa, „zbog vakcinacije ljudskog straha i neznanja“, zbog brige o slabom čoveku, „pa i da ne iskušavamo Gospoda Boga, pazeći pritom da se ne padne u malodušnost i maloverje i da izuzeci ostanu izuzeci i da se čine samo kada postoji krajnja potreba“, kako s punim pravom zaključuje otac Konstantin. Sapotpisujemo i njegovu konstataciju „da su velike boginje, kolera i kuga bile bolesti od kojih je umirao svaki drugi ili treći zaraženi“ dok „u slučaju koronavirusa 99% obolelih preživljava bez ikakvih posledica“ (sada je ta stopa smrtnosti u Srbiji 2,16 odsto, ali i pored tog povećanja, ona je niska), a naročito njegov zaključak: „Od kada su opake bolesti pokorene vakcinom, promene i prilagođavanje bogoslužbene prakse nestaju.“ Ne tvrdimo, razume se, da zbog navedenih činjenica treba da tretiramo koronavirus kao bezazlenu infekciju, poput gripa. Jeste da je mikrob sićušan, presićušan (dužina mu je, kažu naučnici, devedeset do sto milijarditih delova jednog metra, što znači da je potrebno „postrojiti“ između trideset i sedamdeset pet hiljada koronavirusâ tipa kovid-19 da bi oni zauzeli površinu od jednog santimetra), ali je ipak opasan, preopasan.

12. Završna razmišljanja i zaključak

Ne smemo, u isti mah, ne baveći se „teorijama zavere“, ni da previdimo koliko je on na svoj način doprineo ograničavanju, često i gušenju, elementarnih prava i sloboda građanâ, u tom kontekstu i elementarne slobode savesti i veroispovesti, uz grubo

mešanje u unutrašnji život, uređenje i bogoslužbenu praksu Crkava i verskih zajednica i kršenje gotovo svih važećih ustava i međunarodnih konvencija. Drugim rečima, globalistička ekonomsko-politička oligarhija, a u njoj režiji i regionalni vazalni režimi, našli su idealan izgovor i povod za pokušaj ukidanja privatnosti i globalnu kontrolu ljudskih života. Ova dimenzija izlazi, međutim, iz okvira ovog osvrta, te je ostavljamo za drugu priliku.

Cilj našeg osvrta je, nadamo se, manje-više ispunjen. S jedne strane, pokušali smo ako ne da do kraja formulišemo, a ono bar da odmucamo odgovor naše svete Majke Crkve na pojavu virusa kovid-19 i na prateće mučne izazove, a sa druge strane da pokažemo, bez ikakve zle volje i namere, da „novopravoslavna“, „obnovljenčeska“ – zapravo protestantstvujuća, u nekim slučajevima i krajnje protestantska – teologija svojim interventima i svojom interpretacijom evharistijskog života Crkve, odnosno samog njenog bogočovečnog bića, u uslovima pandemije virusa samo stvara još veću duhovnu pometnju i otvoreno se suprotstavlja učenju i delanju Pravoslavne Crkve. Ispostavlja se, nažalost, da je na delu „teologija bez Boga i antropologija bez čoveka“, po rečima svetog ave Justina Popovića, izrečenim u drugom, ali veoma sličnom kontekstu. Svoje skromno kazivanje i svedočenje želimo da krunišemo sveobuhvatnim sagledavanjem svih duhovnih i egzistencijalnih pitanja naše Pravoslavne Crkve i njene jevanđelske i apostolske vere rečima arhimandrita Vasilija Gondikakisa, ranije igumana Iverskog manastira, a sada otšelnika, isihaste: „Ko ide za njegovom (Pavlovom) mišlju i rečju, taj zajedno sa njime napreduje ka neiskazivim tajnama života i nepropadljivosti. Ko pak ne ide za njim, taj postavlja pitanja i razvija komentare koji nemaju veze sa životom – sa Tajnom koja sabira, obestruležuje i preobražava tvar – nego sa usamljenim, stvorenim svetom saznavanja putem mozga i cepidlačenja koje zamara i vodi ka raspadanju, odnosno, tako da kažemo, koje se kao zgrušana krv nagomilava u žilama života da bi na kraju zaustavila čitavi krvotok.“

Prinoseći Bogu svete Darove – a preko njih, bolje reći u njima, sami sebe, i jedni druge, i sav život svoj – kao beskrvnu Žrtvu za život i spasenje sveta, stojmo sa strahom i dobro čujmo šta Duh Božji govori Crkvama!

Gore srca! Zablagodarimo Gospodu!